

ИЗБОР ИЗ АНГЛОФОНЕ ПОЕЗИЈЕ ЗА ДЕЦУ И МЛАДЕ ПЕЋЕ ТРАЈКОВИЋА

Айстѝракѝ: Иако је у савременој српској књижевности за децу и младе углавном познат као песник и илустратор, Пеђа Трајковић је остварио врло запажене резултате као преводац и приређивач, иза кога је остао један врло редак, необичан и драгоцен избор из англофоне поезије за децу и младе *Да ли свиње имају крила – Do pigs have wings* (2017). Овим двојезичним подухватом показао је несумњиво преводачко умеће, али и приређивачку обавештеност у смислу познавања и одабира одговарајућих песника и њихових песама из богате и разноврсне англофоне поезије за децу и младе од класика до савременика. Стога овај рад представља покушај да се Трајковићев приређивачки рад размотри са неколико аспеката (језичког, поетичког, компаративног) и прикаже у потпунијем светлу, чиме би се на неки начин заокружила скица његовог слојевитог и жанровски разуђеног књижевног ангажовања у поезији за децу и младе.

Кључне речи: антологија, песме за децу, прелеви, стил, језик.

Тек кад неки уметник или стваралац напусти овоземаљски живот, на његово дело гледа се другачијим очима и обично то је прилика, односно повод да се размотре, сумирају и синтетизују његови домети и укупни резултати. Одлазак Пеђе Трајковића, угледног песника, илустратора и преводаца, представља велики губитак за нашу савремену књижевност за децу и за културу уопште. Његова радна и животна биографија је прилично богата и разноврсна.

Рођен је 16. фебруара 1956. године у Котору, али од рођења живео је и стварао у Јагодини. Био је песник, сатиричар, карикатуриста, илустратор за децу и драмски писац. Завршио је Економски факултет у Београду. Оснивач је и сценариста првог српског децјег кабарета „Шарена радионица” са којим је поставио на десетине кабаретских и позоришних представа. Уређивао

је и илустровао књижевне часописе за децу: *Гороцвей*, *Ризница* и *Слова на сѣрују*. Илустровао је преко 220 књига за децу и младе. Његова радио-драма *Омча*, у режији Милоша Јагодића, номинована је 2011. године за највећу европску награду у тој категорији „Prix Europe” у Берлину. Самосталне изложбе карикатура и илустрација имао је у Јагодини, Брусу, Црвенки, Нишу, Лазаревцу, Бањалуци и Прибоју. Добитник је великог броја награда за дечју поезију, драмске текстове, илустрације и карикатуру, од којих издвајамо следеће:

- Прва награда за комедиографски текст (Дани комедије, Јагодина, 2006),
- Прва награда за радио-драму (Радио Београд, 2010),
- Прва награда за радио-драму за децу (Радио Београд, 2015),
- Награда „Гордана Брајовић” за књигу године (Вечерње новости, 2015),
- Принц Дечјег царства (Бања Лука, 2016),
- Награда Змајевих дечјих игара (Нови Сад, 2016),
- „Чудни зец”, награда за најбољу књигу за децу (Ниш, 2016),
- „Момчило Тешић” за најбољу књигу за децу (Пожега, 2016),
- „Плави чуперак” за најбољу књигу године (Нови Сад, 2019),
- Плакета „Почасни грађанин Панонског дечјег града” (Панонија, 2019),
- Награда „Сребрно Гашино перо” за најдуховитије литерарно остварење намењено деци (Лазаревац, 2019),
- Награда „Невен” (Београд, 2021),
- Почасна диплома „Народни учитељ” за посебан допринос развоју образовања и афирмацију Факултета педагошких наука (Јагодина, 2021),
- Награда „Златно Гашино перо” за животно дело (Лазаревац, 2022).

Из низа објављених књига за децу и младе издвајамо неколико жанровски различитих наслова:

- *Буквар донџона* (1998),
- *Деца света* (1998),
- *Мали буквар* (1999, 2002),
- *Баш ће волим, Јагодино* (шест издања: 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2019, 2020, 2021, 2022),
- *Мој џајџа виџез од црној злајџа* (2000),
- *Чудовишџа из дворишџа* (2002),

- *Ен-де-дину* (2002),
- *Пош'о зека у шумицу* (2002),
- *Са нокира до свемира* (2002),
- *Правила јака за ђака њрава* (2003),
- *Дечји манифест* (2003),
- *Црвенкаја, вуци, маме и остале заврзламе* (2004),
- *Није лако беба бити* (2005),
- *Свакој њења уторком у среду* (2015),
- *Смешна сјаана светла* (2018),
- *Да ли лаје морски њас* (2020),
- *Уило куче у сандуче* (2021),
- *Књија њава као њрава када сјава* (2021).

За одрасле Трајковић је написао драме: *Шљива, Поврајаак у будућности, Брвно, Фајронџ, Омча, Баш-челик њоново јаше*.

Коаутор је неколико методичких приручника, који су прагматичног карактера за рад у предшколским установама:

- *Моје најслађе њиредбе* (са Биљаном Стојановић, 2006),
- *Живи свет око нас* (са Б. Стојановић, 2007),
- *Мајемајника у дечјем врџићу* (са Б. Стојановић, 2009).

Трајковић је остварио и запажене преводе и препеве енглеских и америчких писаца за децу:

- Луис Керол: *Лов на Снарка* (2015),
- Луис Керол: *Фанџазмаџорија* (2016),
- Едвард Лир: *Изабране њесме* (2019),
- Луис Керол: *Изабране њесме* (2019),
- *Луцкаста азбука Едварда Лира* (2021)...

Такође, приредио је и илустровао следеће антологије:

- *Шајуџанка* (Антологија јагодинских песника за децу, 1999),
- *Од Змаја до бескраја* (Антологија најлепших српских песама за децу, 2005).

Пеђа Трајковић је преминуо 26. августа 2022. године у Јагодини. Иако је створио богат, жанровски слојевит и разноврстан опус за децу и младе, чини се ипак да није имао адекватну подршку књижевне критике, која му је остала велики дужник. Трајковић чак није ни поменут у *Историји српске књижевности за децу* (2008), ни у *Историји српске књижевности за децу и младе* (2014). Шта је разлог томе, није лако одговорити. Пре би се рекло да се ради о песниковој скромности и стваралачкој ненаметљивости него о необавештености аутора ових двеју историја. Како год било, ова врста неправде донекле се може исправити или пак надокнадити на неки други начин, можда у поновљеним или допуњеним издањима. Пеђа Трајковић и његово дело то свакако заслужују.

Двојезичан избор из англофоне поезије за децу и младе на српском и енглеском језику *Да ли свиње имају крила – Do pigs have wings* (стр. 172), у издању „Змајевих дечјих игара” из Новог Сада, обухвата по једну или највише седам песама 53 аутора, од којих су неки познатији као писци за децу, а неки као писци за одрасле. Такође, многи од њих су већ доступни нашим читаоцима, али углавном као прозни или драмски писци. Овде, пре свега, мислимо на:

- Луиса Керола (*Алиса у земљи чуда, Алиса иза ојледала, Силвија и Бруно*),
- Роберта Луиса Стивенсона (*Црна сирела, Осврло с блатом, Кашариона, Господар Беленпреја, Ловац на олујине, Сабране приче, Ојмица*),
- Џорџа Бернарда Шоа (*Ђаволов ученик, Каријера, Пијалион*),
- Артура Конана Дојла (*Баскервилски пас, Шерлок Холмс, Скерлејна студија, Велике дејетивске приче, Ишчезли сви, Црни Пејар*),
- Алена Александра Милна (*Вини Пу, Тајна црвене куће*),
- Радјарда Киплинга (*Књија о џунли, Изјубљена леија и друје приче, Човек који је хтео да буде краљ, Слопче, Чешири сви за вас, Ишчезлије приче*),
- Роалда Дала (*Машилда, Чарли и фабрика чоколаде, Вештице, Неочекиване приче*),
- Шела Силверстејна (*Добро дрво, Чији сам ја комадић*),
- Томаса Стернса Елиота (*Пуста земља, Чешири квартејта*) и др.

Од песника које је Пеђа Трајковић заступио нашим читаоцима су већ били доступни стихови Едварда Лира (*Несмислице*). Поред Драгослава Андрића и Трајковића, поезију Е. Лира преводили су Душица Поповић Шеварлић и Александра Нина Кнежевић (*Изабране песме, звучни снимак*, 2021).

Роберта Стивенсона, иначе, преводио је и Тодор Тошић у књизи *Дечји врџи стихова*, која је објављена заједно са *Енглеским народним бајкама* (Београд, 1984). Захваљујући Драгославу Андрићу, поезија Огдена Неша одвећ је постала омиљено и доступно штиво нашим читаоцима, а то потврђује превод културне књиге *Штихови*, која је доживела неколико издања (1969, 1972, 1977, 2004).

Трајковићевом избору англофоне поезије за децу претходило је неколико избора из енглеске и америчке поезије за децу и младе:

1. *Вјејрићу, расири сунце*. Из енглеске поезије за дјецу. Избор и препјев Душан Ђуришић (Подгорица, 2007),

2. *Мала свјетлост са крилима*. Из америчке поезије за дјецу. Избор и препјев Душан Ђуришић (Подгорица, 2007).

Међутим, ово су преводи превода, које је Ђуришић препевао, односно екавизирао са српског од већ постојећих превода америчких песника за децу. Од песника које је Ђуришић заступио, у Трајковићевом избору налазе се Шел Силверстејн и Дејвид Макорд (иако у Ђуришићевом избору стоји Давид МекКорд). Ђуришићев избор енглеских песника, поред осталих, обухвата Роберта Луиса Стивенсона и Алена Александра Милна, који се само по томе подудара са Трајковићевим избором, који је много потпунији и садржајнији. Очигледно је, заправо, да се Трајковић руководио другачијим приређивачким и преводилачким претпоставкама, односно преводио је оне песнике код којих су игра и хумор најизраженије стваралачке и поетичке одлике.

Осим у избору Пеђе Трајковића, поједини песници заступљени су и у антологијама поезије за децу које су код нас претходно објављене, а то су:

1. *Златно доба* (Песме за децу народа света). Приредио и превео Лаза Лазић (1990),

2. *Коло пријатеља*. Из свјетске поезије за дјецу. Избор и препјев Душан Ђуришић (1991),

3. *Пун џеј златних стихова*. Антологија светске поезије за децу. Песме одабрао и препевао Слободан Лазић (1961-1991),

4. *Био дечак који је сањао*. Избор из светске поезије и прозе за децу (1995),

5. *Јуџро на Месецу*. Избор из светске поезије и прозе за децу (осам издања: 1988, 1991, 1994, 1997, 1999, 1999, 2003, 2006),

6. *Лейим сунцем одликовани*. Антологија светске поезије за децу, књига 2. Приредио Милован Витезовић (2000),

7. *Даривање лейоше*. Антологија светске поезије за децу и младе. Приредио Милутин Ђуричковић (2003) и др.

После Трајковићевог избора појавила се америчка поезија за децу и младе *Весело њролеће* (2019), коју су заједно приредили Милутин Ђуричковић, Александра Изгарјан и Игор Петровић. Од песника које је Трајковић заступио у свом избору, овде се налазе Морис Бишоп, Томас С. Елиот, Дејвид Макорд, Огден Неш, Шел Силвестертејн и Џек Прелутски. Али, у *Веселом њролећу* Пеђа Трајковић се не појављује у улози преводиоца. Ове дијалектације и паралеле биле су неопходне како би се стекао целовитији увид и преглед у Трајковићево преводилаштво, односно у његову обавештеност и упућеност у приређивању поезије за децу англофоних писаца.

У кратком и информативном предговору *Од чијања до смеха* Трајковић већ у уводној реченици наглашава да „ова књига можда личи на то, али није антологија” (Трајковић 2017: 5), јер за тако нешто нема довољно знања о историји поезије на енглеском језику и њеном жанровском класификовању, као ни потребног стрпљења и умећа за један тако обиман подухват. Дакле, у овом скромном и искреном признању он се као преводилац и приређивач јасно оградио и објаснио генезу свог приступа, истичући да се ради о песмама које је прочитао и успео да разуме, а које су му се учиниле довољно духовитим, „интелигентно врцавим” и у складу са његовим поетским сензибилитетом. То би, отприлике, била основна идејна и методолошка полазишта, којима се он руководио у конципирању и елаборацији свог избора из англофоне поезије за децу и младе.

У наставку Трајковић каже да није био задовољан претходним преводима поезије, а понајвише његовог „фаворита Луиса Керола”, али и других аутора, чије су песме биле ускраћене присуством смисла за хумор. У том „амбијенту нонсенса и каламбура” Трајковић је осетио да се превод не може ваљано остварити без „личног печата”, а не буквалног и пуког превођења. Истичући да му је Драгослав Андрић био узор у преводилаштву, Трајковић наводи следеће:

Основни циљ мојих препева је не пренети информацију о употребљеним речима, већ атмосферу и дух песме, што је понекад захтевало и употребу нешто другачијих идеја да би се ефектно пребродиле све језичке, временске и културолошке баријере. Пред сваком песмом постављао сам себи хипотетичко питање каквим би препевом био задовољан сам аутор, покушавајући да проникнем у креативни део његове личности и мотиве да је напише баш на тај начин. Притом сам се заиста својски трудио да оно што изађе „из мог пера” ни

квалитетом, ни ритмом, а ни духовитошћу не буде испод нивоа оригинала. У исто време, нисам ниједног момента сметнуо с ума да је ова књига намењена читаоцима 21. века, па сам, где год и кад год је то било могуће, покушавао да дешавања, речник и хумор осавременим и да вам ауторе и њихова дела на тај начин учиним блиским (Исто: 5).

На извештајан начин ово би могао да буде кредо, односно један сегмент Трајковићеве преводилачке поетике, која се циљано и наменски усмерава ка младим читаоцима савременог доба и сензибилитета. Преводилац, такође, издваја хумор као заједнички именитељ ових песама тематски и стилски разнородних, а насталих у дужем временском распону и континуитету, при чему прецизно уочава дистинкцију између култног британског и осталих типова хумора у поезији за децу и младе. Трајковић ову књигу види као „резултат игре и забаве”, а не као одраз „познавања историје и теорије књижевности и зналачког истраживања” (Исто: 6), чиме оправдава одсуство научно-стручне апаратуре и терминологије, односно сцијентистичког приступа читавом подухвату.

Англофона поезија за децу и младе је веома богата и развијена, а представља скуп различитих култура, фолклора и традиције, са посебним стваралачким обележјима и особеним сензибилитетом обогаћеним игром, хумором, нонсенсом и другим елементима који чине интегративни део такозване „теорије игре”, какву је код нас својевремено заговарао Душан Радовић. Упркос свим индивидуалним разликама, пореклу и искуствима, англофона поетска мисао и те како се савршено уклапа у целокупан западњачки културни и цивилизацијски контекст, захваљујући првенствено дугој традицији, самониклој изворности и хумористичко-забавним садржајима. Обликовање америчког литерарног идентитета незамисливо је без утицаја енглеске литературе, која је оставила снажан печат и препознатљиве трагове нарочито у хумористичкој поезији за децу и младе.

Англофона поезија за децу и младе по свом саставу и концепту представља велику и отворену структуру, која је у основи врло динамична и комуникативна, будући да подразумева својеврстан разговор деце и одраслих на један комичан и карикатуралан начин. Чини се да је комика не само специфично већ унеколико и духовно стање овог песничког корпуса, који је напросто незамислив без хумора, врцаве досетке, гротеске, апсурда, па чак и благог сарказма. Другим речима, поменути наративи су општеприхваћене стваралачке ознаке ове књижевности, која је обележена управо таквим жанровским, поетичким и типолошким сродностима целокупног енглеског говорног подручја. Тако разуђен и национално шаренолик простор на

неколико континената (Сједињене Америчке Државе, Европа, Аустралија) може се дефинисати као комплексна духовна творевина са јасно маркираним заједничким именитељем, а то је, пре свега – хумор. Аутономна, препознатљива и по много чему уникатна, англофона поезија за децу и младе обједињава неколико епоха, стилских праваца и песничких школа, које се у синхроној и дијахроној равни сустичу и међусобно прожимају, чинећи на тај начин аутентичан књижевни систем и целовиту историјску синтезу.

Песме које се поимају као дечје или пак говоре о детињству врло су наивне и једноставне, па отуда естетско промишљање идентитета поезије за децу почива на структури ране младости и на инфантилном начину мишљења у складу са природном дечјом визуром. Доминација дидактичког и педагошког временом се умањује (почетак 19. века), а игра и хумор постају идеје водиле у поетици ове поезије, која представља оличење нових духовних и естетских вредности. Из тих разлога директна поука бива превазиђена и депласирана, јер контрапункт схватања детета и детињства доноси и нове захтеве за другачијом тематиком и приступом. Несвакидашњи поредак ствари, алогичне слике света и необичне асоцијације присутне су безмало у свакој песми, а понекад и сами наслови то довољно илуструју:

- *Збркавци* (Е. Лир),
- *На ивици свећа* (Ш. Силверстејн),
- *Бистар као муљ* (Б. Лански),
- *Хркање – зар ја* (Р. Лусеро)...

Као ретко који жанр и књижевни корпус у свету, англофона поезија за децу и младе умногоме је проширила простор дечје слободе и неспутаности, који собом подразумева интелектуалну радозналост, интеракцију, маштовитост, креативност и субјективност. То заправо значи да се дечја тачка гледишта равноправно интерпретира и доживљава као и тачка гледишта одраслих, уз нескривену дозу емпатије, љубави и топлине. Самим тим аутономија детињства је подигнута на виши ниво, а конституисање модернијег певања за децу уједно наговештава раскид са традицијом, поуком и фолклором. Дечје мишљење и осећање света постаје приоритетно, свеприступно и универзално, што је у великој мери обележило диференцијацију модерног од традиционалног. Слобода је, дакле, основна идеја водила, односно суштинска и формална матрица англофоне поезије за децу и младе, коју, нимало случајно, прати и слободан стих спроведен на неуједначеном метричком и ритмичком принципу (Џудит Вјорст, Карла Кускин, Ерик Оди).

У Трајковићевом избору добар део заступљених песника познат је нашим читаоцима, али је, такође, велики број оних аутора чије се песме први пут појављују на српском језику. То су, пре свега, Дон Маркис, Мериот Едгар, Дејвид Макорд, Едвард Гори, Алан Алберг, Брус Лански, Гари Сото, Герет Ланкестер и други. Ради се, дакле, о америчким, енглеским, ирским, шкотским, канадским и аустралијским песницима, којима је осим језика заједничко и својствено наивистичко обраћање деци и младима, са пуно хумора, маште, игре и каламбура. Осим што су познати као писци за децу, међу заступљеним ауторима има и оних који су остварили веома значајне резултате као сликари, уметници, илустратори, композитори, музичари, сценаристи, адвокати, историчари, карикатуристи, издавачи, позоришни критичари, хумористи, новинари, научници, професори, учитељи, дизајнери итд. Дакле, веома је широк дијапазон стваралачких и радних интересовања скоро свих писаца са англофоног говорног подручја, а које је Пеђа Трајковић зналачки и педантно објединио у једну мисаону и логичку поетску целину.

Избор започиње стиховима родоначелника нонсенсне поезије и „схваћања поезије на савремен начин”, а то су Е. Лир и Л. Керол, односно писцима 19. века, који су својим делом извршили крупне стилско-језичке и поетичке промене не само у енглеској већ и у читавој светској литератури за децу и младе. Одсуство песника који су хронолошки претходили поменутиим класицима Трајковић с правом и разлогом оправдава недостатком оне врсте хумора која би најпре инспирисала њега, а као таква задовољила естетско-уметничке захтеве читалаца. На крају предговора Трајковић закључује:

На крају морам да подвучем да је мој једини мотив у стварању ове књиге био да она буде пре свега забавна, и у том правцу сам се заиста својски потрудио. Зато никако не бих да у мени ико види „приређивача, па чак ни преводиоца, већ искључиво песника који је са великом љубављу, ангажујући све своје литерарне потенцијале, желео да радозналим читаоцима приближи дела славних и мање славних ауора који својим духом то заслужују (Исто: 6).

Овде се, дакле, нема шта приговорити, ни додати или одузети. Трајковић је крајње искрено и отворено образложио своје приређивачко и преводилачко достигнуће, апострофирајући да је оно, пре свега, резултат песничког рада и надахнућа, а не научно-стручног и аналитичког приступа. По томе је Трајковићев избор особен и јединствен у односу на остале, а хумор чини његову битну семантичку и поетичку одредницу. У појединим стиховима он се није строго придржавао оригинала, већ је трагао за новим

и инвентивнијим решењима која су ако не еквивалентна а оно бар слична и унеколико сродна. На пример, у песми „Совац и Мачкица” (“The Owl and Pussy Cat”) Едварда Лира уместо оригиналног појма „гитара” (*guitar*) употребљен је назив сасвим другог жичаног инструмента – „укулеле”, како би се на тај начин постигла одређена звучност и усагласиле нагомилане риме: *укулеле – леле – беле*. У истој песми уместо Турске Трајковић је увео топоним Арарат, желећи на тај начин да дочара смисао и лепоту небеских висина, а то није довело до неких неспоразума у рецепцији и значењу завршних стихова. Оваквих и сличних примера има напретек у читавом избору, а они сведоче о слободи и ширини Трајковићевих преводилачких способности које су додатно улепшале и обогатиле бројне песме.

Многе од песама које је Трајковић успешно и надахнуто превео у овом избору већ постоје у појединим антологијама и преводима на српском језику. Како бисмо упоредили неке од тих превода, задржаћемо пажњу на песми Луиса Керола „Отац Вилијам”, чији је наслов адекватно преведен са оригинала “Father Villiam”. Та иста песма, међутим, објављена је у Антологији светске поезије за децу *Пун цей злайних сѝихова*, која је неколико деценија била лектира за 4. разред основне школе и која је од 1961. године до 1991. године доживела 31 издање. Њен преводилац и приређивач је Слободан Лазић. Поменута дијалошка песма, односно римовани разговор између маленог сина и оца, у Лазићевом препеву носи наслов „Стар си, хаћа Вилијеме” и њен садржај се добрим делом разликује од Трајковићевог превода. Прва строфа Лазићевог препева гласи овако:

„Стар си, хаћа Вилијеме”, син примедбу
стави,
 „к’о у овце коса ти је побелела давно,
 а ти с дечјим несташлуком још дубиш на
глави!
 Зар не видиш да је прошло оно доба
славно?”
 (Лазић 1991: 80).

Придржавајући се строго оригиналне метрике, графичког изгледа строфе и самог садржаја, Трајковић је почетак исте ове песме превео на следећи начин:

„Вилијаме, оче,
 стар си само тако,
 Свака твоја длака

има боју седу,
А дубиш на глави,
зло и наопако!
Мислиш ли заиста
да је то у реду?”

(Трајковић 2017: 29).

Ако овај Трајковићев превод упоредимо са оригиналом, који се налази у избору, закључићемо да нема великих одступања и произвољности. Чак су и поједине риме изворно преведене, што значи да нису употребљени еквиваленти или синоними. У оригиналној верзији песма је написана у правилно распоређеним октавама, што је и Трајковић учинио у свом преводу. Лазих је, међутим, одступио од тога, дајући себи већу слободу и могућност измене у значењима појединих стихова. Познаваоци енглеског језика могу лако закључити чији је превод веродостојнији, а самим тим и прецизнији. Истини за вољу, и Лазихев препев поседује несумњиве поетске вредности и квалитет, али ипак није толико сагласан са Кероловим оригиналом.

Приметно је, такође, да је Трајковић веома држао до правилне и уједначене версификације, односно да је пратио оригинале колико год је то било могуће. Ритам песама није нарушен ни изневерен, што значи да је преводилац пратио метрику и њене одлике. И када су песме написане у слободном стиху, Трајковић је углавном на исти начин пратио графички распоред сваког стиха и строфе. Притом је користио веома свеже, звонке и оригиналне риме. На пример:

*йрасе – класе, хајдучија – вучија, сокне – локне,
йрку – фрку, нилски – килски, хајем – дајем,
сам – блам, йроси – шоси...*

О томе колико је труда потребно уложити у римаријум сведоче и фрагменти песме Теодора др Сјуса Гејзела „Зелена јаја и кобаја”, чији наслов садржи леонинску риму:

Ја сам Сам.
То што сам
Само Сам
Није блам.
Ту сам где сам –
Сам ја јесам!

(Исто: 80).

Језичке игре без граница, раскошне каламбуре и двосмислене изразе у британском хумористичном духу Трајковић је веома надахнуто и аутентично испојио у преводу песме „Хамлет” аутора Спајка Малигана (1918–2002):

”Ту би, или не би ту,
Офелија на путу за манастир?” –
Упита Хамлет док је у омет
Дробио дански сир.

Почетни стих је алузија, односно асоцијација на познати Шекспиров стих: *To be, or not to be* („Бити или не бити”), као уводна фраза Хамлетовог говора у такозваној „сцени манастира” у истоименој драми *Хамлет* (чин 3, сцена 1). Иако се у оригиналу Малиганове песме уопште не спомиње манастир ни црква, Трајковић ипак уводи тај топос како би што верније приближио и дочарао целокупну хамлетовску атмосферу и познато реторичко питање. Малиган не користи оригиналан Шекспиров стих написан речима, већ га у оригиналу саопштава заједничком употребом слова и бројева: *2B or not 2B*. Дакле, употребљен је број 2 и фонема Б, чијим састављањем се добија изговор управо поменутог исказа на енглеском језику. Како би што верније постигао ту језичку игру и двојако значење, Трајковић прави одређене промене, односно инверзије које, поред осталог, добијају смисао упитне реченице: *Ту би, или не би њу*. Или, простије речено, а да не звучи поетски, буквалан превод би отприлике изгледао овако: „Да ли би ту или не би ту?” Јасно је, дакле, да је Трајковић својим смислом за хумор и језички егзибиционизам постигао двосмисленост познате шекспировске фразе, која је у Малигановој песми за децу представљена у сасвим другачијем светлу и конотацији.

Из низа песама и успешних превода издвајају се, пре свега, наслови Роланда Дала: „Црвенкапа и вук”, „Три мала прасета” и „Истина о Пепељути”, који су написани на трагу бајковите и архетипске структуре, али у потпуно новом руху и са неочекиваним преокретима. Ова три песме су, иначе, врло дуге и поседују развијену епску нарацију, обиље дијалога и драмских елемената, који додатно усложњавају ионако богату поетску слику.

Трајковићев избор показује и потврђује да англофоној поезији за децу с правом припада једно од највиших места у хијерархији домета светске књижевности за младе. Она је схваћена као лудистичко-поетски систем и парадигматска схема хумора, коју обележава тај интегрални и конститутивни феномен по сродности, односно склоност ка иронији, пародији, парадоксу, игри речима, апсурду. У том смислу многи песници често прибегавају разноврсним моделима кореспонденције са својим читаоцима, што се може

схватити као поштовање детета и партнерски однос са њим (А. А. Милн: „Нестали”, А. Алберг: „Извините, учитељице”). Формирана углавном на поезији елементарног витализма, игре и чуђења, на дијалогичности и сценичности, на ведрини и оптимизму, а посебно на полифоничности и контрапункталности, англофона поезија за децу и младе темељи се, добрим делом, на неувобичајеним призорима, на измишљању несвакидашњих ствари, као и на (а)логичним преокретима и аналогијама. Таквим поступцима језик се уводи у сферу игре и имагинације, при чему се простори значења смисла додатно обогаћују, усложњавају и пројектују низањем звучних речи, као у песми „Зека” Мери Ен Хоберман коју наводимо у целини:

Зека
Ко зека
Душа мека
На њој флека
Чека
Лека
Крај јендека
Мрква нека
Еурека
То је зеки апотека
(Исто: 121).

Као прецизан преводилац и зналац језика, Трајковић и те како води рачуна о понављањима и симетрији како би постигао већи степен правилности, кохезије и семантичке организације. То показује и лирски паралелизам на самом почетку у песми „Кад год се попнем на дрво” Дејвида Макорда:

Кад год се попнем на дрво
Кад год се попнем на дрво
Кад год се попнем на дрво
(Исто: 72).

Англофона поезија за децу и младе означила је велики стваралачки и поетички препород, право освежење и иновацију у оквирима светске књижевности за децу, чији се утицај осећа код многих писаца и до данас. Чини се да је дечја самосвест и афирмација достигла свој највећи врхунац управо у поезији англофоних писаца, са наглашеним неконформистичким односом према традицији и романтичарској морализацији. Уважавање и

афирмација света детињства, такође, присутна је безмало у свакој песми, односно у Трајковићевом преводу и препеву, уз повремене елементе тривијалног и жаргонског („Конвелзација са бебом”, „Зелена јаја и кобаја”). Поетика англофоне поезије и те како је допринела конституисању новог идентитета књижевности за децу и младе, као и новог тумачења и дечјег доживљаја света. Демистификујући устаљени поредак, строге конвенције и педагошке норме, англофони песници су увек и искључиво на страни детета, његове маште, радозналости и (не)искуства. Такав однос према педагогији слободе опире се тенденцијама, наметнутим правилима и циљевима који се првенствено заснивају на етичкој и васпитној функцији, што није компатибилно са естетским захтевима англофоне поетике. Из тих разлога наивност и невиност дечјих визија доноси знатно измењену перцепцију света, у којој су управо деца непосредни учесници, сведоци и актери, који доживљавају интелектуалну трансформацију и промену у еманацији својих креативних потенцијала.

Избор из англофоне поезије за децу и младе Пеђе Трајковића, као и сваки други, није коначан и дефинитиван, али ипак омогућава да стекнемо целовитији увид и преглед, да маркирамо њене зачетке и генезу, да пратимо развојни пут од традиционалистичко-романтичарских до модерних и савремених токова, а нарочито да упоредимо оригинале са преводима и препевима. Ова поезија има дугу традицију и стваралачки континуитет од скоро три века и данас се налази у пуно стваралачком успону у многим земљама где је енглески матерњи језик (Сједињене Америчке Државе, Канада, Велика Британија, Северна Ирска, Република Ирска, Нови Зеланд, Аустралија). Овом подухвату Трајковић је пришао не само као обичан преводилац, већ и као врстан песник, хумориста и писац, коме је веома блиска поетика и стил писања англофоних песника за децу и младе. У томе је, свакако, једна од предности и вредности његовог подухвата, који га легитимише као особеног и јединственог преводиоца, са префињеним осећањем и лирским нервом за језичке каламбуре, стилске финесе и еквивалентна значења.

Многи од заступљених песника у Трајковићевом избору већ припадају канонизованом корпусу англофоне поезије, како за децу тако и за одрасле. Ово се, у првом реду, односи на Лира, Керола, Стивенсона, Елиота, Киплингa, Нешa, Милна и Силверстејна. Наравно, они истовремено припадају и самом врху светског песништва, а заступљени су и у бројним антологијама за одрасле. Узев у целини, игра, машта и хумор су најзначајније одлике англофоне поезије за децу и младе, која је просто незамислива без карикатуре, каламбура, ироније, нонсенса, апсурда, пародије, гротеске. Уосталом,

то показују не само наслови многих песама колико и сам наслов избора *Да ли свиње имају крила*. У својој хибридној и типолошкој структури највећи део песама обухвата и остварује етички, забавни и дидактички циљ, који није толико наметљив и није у првом плану. Топос наопаког света и учестало трагање за неспојивим (оксиморон, парадокс, персифлажа, апсурд) код многих песника у овом избору заснивају се на логици преокретања и зачудности, а у њиховој структури налазе се, пре свега, облици и рецидиви народне бајке, басне, успаванке, пословице и других умотворина, чији садржаји и реминисценције доприносе да се оствари већи ниво језичке двосмислености и поетског онеобичавања.

На крају књиге налазе се основни био-библиографски подаци о сваком песнику понаособ, који су распоређени по хронолошом критеријуму – од најстарије Мери Хаут (1799–1888) до најмлађе Еме Брајоди (1974). У изводу из рецензије за избор из англофоне поезије за децу и младе, проф. Владислава Гордић Петковић наводи следеће:

Антологија Пеђе Трајковића позива на узбудљиво путештвије кроз стихове за децу и младе из пера Луиса Керола, Артура Конана Дојла, Џорџа Бернарда Шоа, Радјарда Киплинга и Роалда Дала, али и нашем читаоцу непознатих имена као што је Ема Брајоди. Решен да развесели и насмеје, приређивач следи неправедно заборављену преводачку поетику Драгослава Андрића чија је идеја водила била да превод рефлектује дух оригинала.

Иако није класична антологија, избор из англофоне поезије за децу и младе *Да ли свиње имају крила* – *Do pigs have wings* (2017) по много чему је значајан приређивачки и преводачки подухват, који свакако представља круну Трајковићевог рада у овој области и тематици. Са упоредо штампаним преводом и оригиналом, књига садржи 88 песама 53 изабрана песника припадника различитих нација, који су у току два претходна века писали за децу на енглеском језику. У тематско-мотивском смислу песме су врло богате и разноврсне, а њихова основна карактеристика јесу игра и хумор. Угледајући се на свог великог претходника Драгослава Андрића, Пеђа Трајковић је показао изузетан лирски сензибилитет и познавање поетике англофоног хумора за децу и младе, који је врло јединствен и специфичан у језичком, стилском и семантичком смислу. Као песник и као преводац Трајковић је свој део посла обавио крајње озбиљно и професионално, а његов избор англофоне поезије за децу и младе као да је рађен према савету Пола Елијара, који је рекао да је „најбољи избор песама онај који се прави за самог себе”. Сигурно нећемо погрешити ако кажемо да је овај избор раскошан цветник

и значајан резултат Трајковићевог песничког, преводилачког, духовног и животног искуства уопште, те ће као такав бити незаобилазна основа будућим генерацијама читалаца, песника и проучавалаца ове тематике. Годишну дана након Трајковићевог избора појавио се још један избор и превод из савремене англофоне поезије 22 *вајона* (Књажевац, 2018) песникиње и преводиоца Данијеле Трајковић, али намењен одраслим читаоцима. Када се узму заједно, оба ова подухвата доприносе да се англофона поезија за децу и поезија за одрасле боље и потпуније упознају, а нарочито њени репрезентативни представници и најлепши стихови.

ИЗВОРИ

Трајковић (2017): П. Трајковић, *Да ли свиње имају крила*. Избор из англофоне поезије за децу и младе. *Do pigs have wings. Selected from anglophone poetry for children and young adults*. Нови Сад: Међународни центар књижевности за децу „Змајеве дечје игре”.

Лазих (1991): С. Лазих, *Пун џеј злайних стихова*. Антологија светске поезије за децу. Песме одабрао и препевао Слободан Лазих. Дидактичко-методички текст Зора Меденица. Поговор Иван Цековић. Илустрације Ида Ђирић. Београд: Нолит.

ЛИТЕРАТУРА

Детинство, Нови Сад, бр. 2/2021.

Б. Џаковић, Књига о Балкану, *Борба*, 10. јул 1997.

Б. Џаковић, Хумор свакодневља, *Борба*, 18. мај 1999.

Б. Жикић, Мале драме за велику децу, *Нови џуџ*, Јагодина, 25. октобар 2000.

Б. Џаковић, Искрен доживљај света, *Борба*, 1. април 2004.

Р. М., Повратак у будућност, *Полиџика*, 7. децембар 2008.

Р. Путник (2009): Поговор, *Савремена српска драма*, бр 38, стр. 419

Р. Путник (2010): Поговор, *Савремена српска драма*, бр 42, стр. 269

Milutin B. Đuričković

Institute of Children's Literature

Belgrade

A SELECTION FROM ANGLOPHONE POETRY FOR CHILDREN AND YOUTH BY PEĐA TRAJKOVIĆ

Summary: Peđa Trajković, in contemporary Serbian children's and youth literature mostly known as a poet and illustrator, achieved remarkable results as a translator and editor as well. He is the author of an exceptional and unique collection of anglophone poetry for children and youth entitled *Da li svinje imaju krila – Do pigs have wings* (Novi Sad, 2017). This bilingual poetry collection represents a rich selection of poems written by both classic and contemporary anglophone authors and translated by Trajković.

This paper tends to investigate Peđa Trajković's editorial work, from the point of view of language, poetry and comparative linguistics, in order to give an idea on the variety of his literary opus.

Keywords: anthology, children's poetry, poetic translation, style, language.